

τῆς πίστεως πᾶσαι καὶ αἱ γραφαὶ τῶν ἁγίων καὶ αἱ σύνοδοι τῶ ἡμετέρῳ συναγωνίζονται λόγῳ, τοῦτο δὴ καὶ ἐστὶν ἀληθές.

### ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Διὸ καὶ ἀρχοειδῶς μὲν καὶ προηγούμενως, φαίην δ' ἂν καὶ προκαταρκτικῶς καὶ [ἀρχικῶς καὶ] κυρίως ἐκ τοῦ πατρὸς προϊέναι ὁ φησὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ υἱοῦ δὲ οὐχ οὕτω, κἂν [καὶ] ἐξ αὐτοῦ τῆ αὐτῆ παραγάγεται δυνάμει καὶ προβολῆ.

### ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Ἴδου καὶ ἕτερον λάκκον ὠρυξε καὶ ἐνέπεσεν εἰς αὐτὸν, τὸ ψαλμικὸν, ἀνακεκαλυμμένη κεφαλῆ, τὸ διττὸν τῆς ἀρχῆς παραδούς. 10 Καὶ πρῶτον μὲν, ὅπως ἐνίων ἀκοᾶς ὑποφθείρη, τὰς τινῶν ἁγίων φωνὰς συμφορήσας προέταξεν, κυρίως καὶ ἀρχικῶς καὶ προκαταρκτικῶς καὶ ἀρχοειδῶς εἰπὼν ἐκ τοῦ πατρὸς προϊέναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰτ' ἐπήγαγεν Ἐξ υἱοῦ δὲ οὐχ οὕτως.

· Ἄλλ' οἱ ταῦτα εἰπόντες, ὧ βέλτιστε, οὔτε αἴτιον, οὔτε ἀρχὴν, 15 οὔτε συναίτιον, οὔτε προβολέα τὸν υἱὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐδογματίσαν. Ὡστε ταῦτα τὰ ἐπιρρήματα, διαφόρως τισὶ τῶν ἁγίων εἰρημένα, ἀνθ' ἑνός ἐστὶ, τοῦ Μόνως. Καὶ ταῦτὸν ἂν δύναιτο τὸ Κυρίως ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τῶ Μόνως ἐκ τοῦ πατρὸς ἔχειν τὴν ὑπαρξιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὰ γοῦν τῶν τοιούτων ἐπιρ- 20 ρημάτων ἀποκληροῦσι τὸν υἱὸν τῆς τοιαύτης αἰτίας. μόνον τὴν πρὸς τὴν κτίσιν πρόδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξ αὐτοῦ δοξάζοντες, ἣν χρονικὴν ἀποστολὴν εἶποιτε ἂν ὑμεῖς μετὰ τοῦ Θωμᾶ. Σὺ δὲ τὴν ξυνεπτυγμένην ἐκείνων θεολογίαν κατὰ τὸ σοὶ δοκοῦν

2. καὶ ἐστὶν ἔγραφα: καὶ ἐστὶν Δ: καὶ ἐστὶν M 5. ἀρχικῶς καὶ σ. 121, 9: λείπουν ΔM 6. καὶ σ. 121, 11: λείπει ΔM

7. παραγάγεται σ. 121, 11 καὶ M: παράγεται Δ 11. τὰς τινῶν M: τὰς τινῶν Δ 18. ἑνός ἐστὶ M: ἑνός ἐστὶ Δ

ἀνέπτυξας δόγμα κυρῶν κάκεινοις ἄγνωστον καὶ τοῖς λόγοις τῆς ὀρθοδοξίας ἀντίπαλον. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐφρόνουν τοῦτο οἱ θειότατοι πατέρες ἐκεῖνοι, μήτ' ἐκ τῆς θείας παραδόσεως τοῦτ' εἰληφότες, μητ' ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας, μήτε παρὰ τῆς ἐκ-  
 5 κλησίας αὐτῆς, τὸναντίον μὲν οὖν ὄρον εἰληφότες μυρίοις δεσμοῖς καὶ ἐπιτιμίοις κατωχυρωμένον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μὲν ἐκπορεύεσθαι, πατρὶ δὲ καὶ υἱῷ συμπροσκυνεῖσθαι καὶ συνδοξάζεσθαι καὶ φρονεῖν καὶ κηρύττειν;

Λίαν δὲ καὶ τολμηρὰ μοι δοκεῖ ἡ ἐπαγωγὴ ἣν ἐπήγαγες. Ἐξ  
 10 υἱοῦ δὲ οὐχ οὕτως εἰπῶν. Ἐκ τούτου γὰρ τὸ διττὸν τῆς αἰτίας πρόδηλον. Εἰ γὰρ ἄλλως μὲν ἐστὶν ὁ πατήρ ἀρχὴ ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἄλλως δὲ ὁ υἱός, τὸ δ' ἄλλως καὶ ἄλλως διαφορὰν εἰσάγει, σὺ δὲ τοῦθ' οὕτω πιστεύεις, περιπέπτωκας τῇ δυαρχίᾳ δῆπου. Πῶς γὰρ ἡ αὐτὴ καὶ μία εἴη ἂν ἀρχὴ, διακεκριμένων  
 15 ὄντων τῶν προσώπων, προαγόντων δὲ οὐ καθὼ εἰσὶν ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ διαφόρων ὄντων τῶν τρόπων τῆς προαγωγῆς; Τὸ δὲ τῇ αὐτῇ δυνάμει καὶ προβολῇ ταῦτό μοι δοκεῖ δύνασθαι τῷ φάναι τινὰ δύο τέκτονας συνελθόντας τῇ ἐν σφίσιν αὐτοῖς μιᾷ δυνάμει τῆς αὐτῆς τέχνης μίαν κλίνην συνθεῖναι, ὃ πάσης βλασφημίας οὐ  
 20 χαλεπὸν συνιέναι τοὺς σώφρονας.

#### ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὅθεν καὶ εἰ που τὸν υἱὸν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν φησὶν ἢ συγχωρεῖ λέγειν τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως, καθάπερ ἐν τῷ ὄρω τῆς ἱερᾶς καθολικῆς ἡ' συνόδου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ γέγραπται, οὐχ

3. πατέρες Δ: λείπει Μ    11. μὲν ἐστὶ ἔγραψα: μὲν ἐστὶν Δ: μὲν ἐστὶν Μ    14. διακεκριμένων ἔγραψα: διακεκριμένων ΔΜ:  
 15. καθὼ εἰσὶν Μ: καθὼ εἰσὶν Δ    17. ταῦτό Δ: ταυτό Μ  
 φάναι Μ: φᾶναι Δ    22. καὶ σ. 122, 3 καὶ Δ: δὲ Μ    23. λέγειν ἔγραψα κατὰ σ. 122, 3: λέγων ΔΜ

ἀπλῶς ἀρχὴν οὐδ' αἰτίαν βούλεται εἶναι αὐτὸν, ἀλλ' ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ αἰτίαν ἢ αἴτιον ὡς συναίτιον.

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Ὡς χάριεν ἂν ἦν τῆς συνόδου ταύτης τοῦτο, εἰ γε δεῖ ταύτην οὕτω καλεῖσθαι, καὶ ὅσα προσέθηκεν οὗτος ἀκούειν, ἀλλὰ μὴ 5 τούναντίον ἅπαν, εἰ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ταύτην τὴν βλασφημίαν ἐξενηνόχει.

## ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀπλῶς ἀρχὴν καὶ αἰτιατὸν υἱὸν δογματίσασα· οὕτω γὰρ ἂν καὶ πᾶσαν αἵρεσιν τῇ δυσσεβείᾳ ὑπερηκόντισεν. 10

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Εἰ γὰρ καὶ δύο αἰτίους ποιεῖ, τὸν αἴτιον καὶ συναίτιον, καὶ διὰ μέσης αὖ ὑποστάσεως θείας ὑφίστασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐθέσπισεν, τὸ δι' υἱοῦ προϊέναι οὕτως ἐκλαμβανομένη, καὶ συντάττει τὸ Πνεῦμα τοῖς ὄλοις, ὧν ἐστὶν ἀρχὴ ἐξ ἀρχῆς ὁ 15 υἱός. Ἄλλ' ἴσως ταῦτα εἰς ἀτοπίαν ἐκείνων ἐλάττω. Εἰ δέ γε δύο βλασφημίαι προκέοιντο, μείζων τε καὶ ἐλάττων, οὐ διὰ τοῦτο ἢ ἐλάττων αἰρετέα, ὅτι ἢ ἑτέρα σφοδρῶς ἀπείρηται, εἴπερ ὅλως κἂν τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ βαθμοὺς εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ τῇ γε δυνάμει ἐπίσης πάντα τὸ κεφάλαιον ἀπόλλυσι κατὰ τὸν Θεο- 20 λόγον Γρηγόριον, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Εἰρηνικῶν φάσκοντα Καὶ τὸ περικόψαι τι τῶν τριῶν ἢ ἀποξενῶσαι ἴσον ἡμῖν καὶ τὸ πᾶν ἀνε-

1. οὐδ' σ. 122, 5 καὶ M: οὐ δι' Δ 2. αἰτίαν σ. 122, 6: αἰτίας ΔM 13. ὑφίστασθαι Δ: ὑφίσταται M 19. κἂν M: κἂν Δ θεολογία M: θεογία Δ 22. τι M: τί Δ

λείν καὶ κατὰ πάσης χωρῆσαι γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τῆς θεότητος.  
 Ἄλλὰ καὶ ὁ πολιτικός φησι νόμος Αἰρετικός ἐστι καὶ τοῖς αἰρετι-  
 κῶν ὑπόκειται νόμοις ὁ μικρὸν γοῦν τι τῆς ὀρθῆς πίστεως παρεκ-  
 κλίνων.

5

## ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀντιφάσει γάρ ἂν περιέπιπτον, εἰ οὕτως ἐνόει ταυτί, καὶ ἐξ  
 υἱοῦ τὸ Πνεῦμα κηρύττουσα

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Καὶ πάνυ μὲν οὖν τῇ αὐτῇ ἀντιφάσει περιπίπτει καὶ νῦν,  
 10 θεὸν ὁμολογούσα τὸ Πνεῦμα καὶ κτίσμα αὐτοῦ ποιοῦσα, ὅτι στερεῖ  
 τοῦτο οὐσιώδους καὶ φυσικῆς δυνάμεως καὶ διὰ τοῦτο κοινῆς πα-  
 τρὶ καὶ υἱῷ, τῆς προβλητικῆς, καὶ ἔτι διαφορὰν ἀρχῶν παραδι-  
 δούσα, τὸν μὲν πατέρα λέγουσα ἄναρχον ἀρχὴν, τὸν δὲ υἱὸν ἀρχὴν  
 ἐξ ἀρχῆς, ἥτις διαφορὰ τὴν δυαρχίαν εἰσάγει προδήλως.

15

## ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μίαν αὐτῇ φησιν ἀρχὴν πρεσβεύειν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Ἄλλ' ὁ Θεολόγος Γρηγόριος οὐχ οὕτω παραδίδωσιν, οὐδὲ  
 ἄναρχον ἀρχὴν φησι τὸν πατέρα, ἵνα χώραν ἔχη ἢ καινὴ αὕτη  
 20 θεολογία καὶ ὁ υἱὸς ἀρχὴ ἐξ ἀνάρχου εἴη ἔνδον ἐν τῇ θεότητι,  
 ἀλλ' ἰδιότητα τοῦ πατρικοῦ προσώπου τὸ ἄναρχον καὶ τὴν ἀρχὴν

1. χωρῆσαι ἔγραψα: χωρίσαι ΔΜ 2 πολιτικός φησι Μ:  
 πολιτικός φησὶ Δ Αἰρετικός ἐστι Μ: αἰρετικός ἐστὶ Δ  
 3. τι Μ: τί Δ 19. ἀρχὴν φησι Μ: ἀρχὴν φησὶ Δ

νοεῖ λέγων Αἰ δὲ ιδιότητες πατρὸς μὲν καὶ ἀνάρχου καὶ ἀρχῆς ἐπινοουμένου υἱοῦ καὶ λεγομένου, υἱοῦ δὲ ἀνάρχου μὲν οὐδαμοῦ, ἀρχῆς δὲ τῶν ὄλων. Εἶτα πῶς οὐ δύο ἀρχὰς ποιεῖ, ἐν πρόσωπον τὸ Πνεῦμα πρὸς δύο ἀναφέρουσα πρόσωπα ὑποστατικῶς καὶ προσωπικῶς; Αἰ γὰρ ἔνδον ἀναφοραὶ προσώπων εἰσὶν, οὐκ οὐσίας 5 τε καὶ δυνάμεως.

### ΑΡΙΓΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰ δὲ τούτων ὑφ' ἡμῶν εἰρημένων τις ἀποροῖ, πρῶτον μὲν πῶς οὖν ὁ υἱὸς οὐ γεννᾷ καθάπερ δὴ καὶ προβάλλει, τῆς αὐτῆς μεταλαγχάνων γεννητικῆς δυνάμεως τῷ πατρὶ, ἢ πῶς τὸ Πνεῦμα 10 τὸ ἅγιον οὔτε προβάλλει, οὔτε γεννᾷ, τῶν δυνάμεων ἐκατέρων οὐσῶν ἐν αὐτῷ καθάπερ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ.

### ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Ἦδη νῦν ἀνακεκαλυμμένη τῇ κεφαλῇ τὸ ἀτόπημα ἐξέρρηξεν, ὅτι ὁ υἱὸς ἔχει τὴν γεννητικὴν δύναμιν τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς προ- 15 βλητικῆς, ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ σκόπει τὸ καταναγκάσαν αὐτόν. Συναισθανόμενος, ὅτι, εἰ ὁ υἱὸς ἔχει τὴν προβλητικὴν, δεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα τὴν γεννητικὴν ἔχειν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν προβλητικὴν, ὡς καὶ ὑφ' ἡμῶν αἰεὶ λέγεται, δεῖν ἀκολουθεῖν ὡς ἄτοπα, εἰ ὁ υἱὸς εἶη προβολεὺς, καὶ οὐκ ἔχων ἀποφυγεῖν, οὐ συγ- 20 χωρεῖ τούτοις ὡς μὴ ἀτόποις· καὶ ἵνα δείξῃ ταῦτα μὴ ὄντα ἄτοπα, ἀδυναμίας μᾶλλον ἢ δυνάμεις ἀποδίδωσι τοῖς θεοῖς προσωποῖς καὶ στερήσεις καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐπορίας γοῦν δῆθεν ἐκθέμενος δύο, ἵνα ταῖς λύσεσι κυρώσῃ τὰ ἀτοπήματα, οἷς ἂν τις ἐπαπορήσειε δικαίως, θεραπείας καὶ 25 λύσεις ἐπιφέρει, δοκούσας μὲν, οὐκ οὐσας δὲ, ὥστ' οὐδὲν μᾶλλον λυέσθαι τὰς ἀπορίας ἢ συνδεῖσθαι καρτερώτερον. Καὶ πρὸς μὲν

8. τις M: τις Δ 11 (δὶς). οὔτε M: οὔτε Δ



τὴν πρώτην τῶν ἀποριῶν, ἣν καὶ φθάσαντες νῦν ἐξεθέμεθα, λύσιν ἀποδίδωσι ταύτην

### ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν γεννῶντος τῇ γεννητικῇ δυνάμει, καθάπερ  
5 ἐλέγομεν, ἡ γέννησις συνῆπται τῇ ἑαυτῆς [καὶ αὐτῇ] δυνάμει ἢ  
ὁ υἱὸς, καὶ τὰ ἐξῆς.

### ΑΓΓΑΛΙΑΝΟΣ

Πρὸς ἃ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀνταποκρινόμεθα λέγοντες οὕτως. Μίαν  
γέννησιν οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐχ ὡσαύτως ἐν  
10 ἀμφοῖν θεωρουμένην. Ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ γεννᾶν εἰλημμένη ἐνεργη-  
τική ἐστι καὶ συνάδουσα τῷ συμπεπλεγμένῳ γνωριστικῷ, τῷ  
Πατὴρ ὀνόματι, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ γεννᾶσθαι καὶ συμφωνοῦσα τῷ Υἱὸς  
ὀνόματι, γεννητὴν ὑπόστασιν σημαίνουντι, οὐ γεννητικὴν.

Ὡσαύτως οὖν καὶ ἡ δύναμις ἡ πρὸς τὸ γεννᾶν διαφέρει τῆς  
15 πρὸς τὸ γεννᾶσθαι δυνάμεως, ὣν ἡ μὲν ἐστὶν ἐν τῷ πατρὶ, ἡ δὲ  
ἐν τῷ υἱῷ. Καὶ, καθάπερ τὸ εἶναι τοῦ πατρὸς καὶ τὸ εἶναι τοῦ  
υἱοῦ ἐν ἐστὶ καὶ ταυτό, ἀλλ' οὐ προσήκει τῷ υἱῷ εἶναι πατρὶ,  
οὐδὲ τὸ ἀνάπαλιν, οὕτως, εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θήσομεν εἶναι  
τὴν γεννητικὴν δύναμιν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ τὴν γέννησιν, ἀλλὰ  
20 τοῖς ὅροις διαφέρουσιν, ἀναφορικῶς διακρινομένοις, ὡς καὶ τὰ ἄλλα  
πάντα ἐν ἐστὶν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, πλὴν τῷ μὲν κατὰ τὴν τοῦ δι-  
δόντος ἀναφορὰν, τῷ δὲ κατὰ τὴν τοῦ λαμβάνοντος· καὶ οὕτως  
οὔτε τὴν ἐν τῷ πατρὶ γέννησιν, ἢ ἐν πατρὶ δεῖ εἶναι, ἐν τῷ υἱῷ,  
ἵνα μὴ ὁ πατὴρ ὁ υἱὸς εἴη, οὔτε τὴν ἐν τῷ υἱῷ, ἢ ἐστὶν ἐν υἱῷ, δεῖ  
25 εἶναι ἐν τῷ πατρὶ, ἵνα μὴ υἱὸς ὁ πατὴρ γένηται.

5 καὶ αὐτὴ προσέθηκα κατὰ σ. 123, 7: λείπouσι ΔΜ ἢ ἔγραψα  
κατὰ σ. 123, 7: ἢ ΔΜ 10 (καὶ κατωτέρω). γεννᾶν Δ: γεννᾶν Μ

10-11. ἐνεργητικὴ ἐστὶ Μ: ἐνεργητικὴ ἐστὶ Δ 15. μὲν  
ἐστὶν Δ: μὲν ἐστὶν Μ 17 ἐν ἐστὶ Μ: ἐν ἐστὶ Δ ταυτό Δ:  
ταυτό Μ 21. ἐν ἐστὶν Μ: ἐν ἐστὶν Δ 24. ἢ ἐστὶν Μ: ἢ ἐστὶν Δ

## ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὡς δὲ καὶ τὴν δύναμιν τὴν γεννητικὴν.

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

Εἰ μὲν οὖν ὁ πατήρ ἐδίδου τῷ υἱῷ τὴν γέννησιν, ἢ γεννᾶ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν δύναμιν, ἔδει ἂν καὶ τὸν υἱὸν γεννᾶν· εἰ δὲ μὴ 5  
γεννᾶ ὁ υἱός, οὐδὲ τοιαύτην αὐτῷ δίδωσι δύναμιν καὶ ἐνέργειαν,  
ἀλλ' ἢ ἄρα τῶν ἀντικειμένων πως, ἤγουν τὴν τοῦ γεννᾶσθαι δύ-  
ναμιν καὶ τὴν παθητικὴν γέννησιν. Τούτου οὖν λέγοντος, ὅτι ἡ  
γέννησις συνῆπται τῇ ἑαυτῆς δυνάμει, ἢ ὁ υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ  
πατρὸς, ποτέραν γέννησιν καὶ ποτέραν δύναμιν δεῖ νοεῖν, τὴν ἐνεργη- 10  
τικῶς λαμβανομένην ἢ τὴν παθητικῶς; Μὴ διορισμένου γὰρ  
τούτου, ἄπορος πάντως ὁ λόγος ἐστίν· Ἀλλὰ κατὰ τοὺς θεμε-  
λίους τῆς πίστεως καὶ ὡς ὑπαγορεύει τὸ ἀληθὲς εὐσεβὲς ἂν εἴη  
λέγειν ὡς, ὅταν ὁ λόγος πρὸς τὸν πατέρα τὴν ἀπόβλεψιν ἔχη, ἐκ-  
λαμβάνει δεῖ τὴν δύναμιν καὶ τὴν γέννησιν ἐνεργητικῶς· ἴδιον 15  
γὰρ ἐστὶ τοῦ πατρὸς τὸ γεννᾶν· ὅταν δὲ πρὸς τὸν υἱόν, καὶ δύναμιν  
καὶ γέννησιν παθητικὴν δεῖ νοεῖν· ἴδιον γὰρ αὐτοῦ τὸ γεννᾶσθαι  
κατὰ τοὺς θεολόγους· γεννώμενος γὰρ τὸ εἶναι λαμβάνει διὰ γεν-  
νήσεως, καὶ διὰ τοῦτο υἱός.

Οὐκ εὐσεβὲς δ' ἂν εἴη λέγειν, ὅτι τὸ γεννᾶν λαμβάνει διὰ 20  
γεννήσεως, οὐ γὰρ καὶ πατήρ. Ὁ δὲ καὶ οὗτος ἀναγκαζόμενος  
ὁμολογεῖν, λέγει τὴν γεννητικὴν δύναμιν δίδοσθαι τῷ υἱῷ οὐχ  
ὡς δύναμιν, ἀλλ' ὡς τελειότητα. Ἀρκεῖ μὲν οὖν ἴσως ὅτι καὶ  
αὐτὸς ὁμολογεῖ μὴ ὡς δύναμιν τὴν γεννητικὴν δίδοσθαι τῷ υἱῷ,  
ἀλλ' ὡς τελειότητα· ἔλεγε δ' ὁμοίως ἐς δεῦρο, ὅτι τὴν γεννητικὴν 25  
δύναμιν ἔχει ὁ υἱός, ἤτοι τὴν τοῦ γεννᾶν, ἀντιφάσκων ἑαυτῷ· καὶ

4 (καὶ 9). ἢ M: ἢ Δ 7. πως M: πῶς Δ 17. γὰρ ἐστὶ M:  
γὰρ ἐστὶ Δ 24. ὁμολογεῖ ἔγραψα: ὁμολόγει Δ: ὠμολόγει M

οὐ μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ τῷ Πνεύματι μεταδίδοσθαι φησι τῆς γεννητικῆς τε καὶ προβλητικῆς, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθῶν καὶ πόθεν κινήθεις εἰς τοσαύτην ἀτοπίαν ἐμπεσεῖν καὶ τὰς θείας ὑποστάσεις οὕτως ἀτιμάσαι, δυνάμεων ἀνενεργήτων κοινωνοὺς ἀξιῶσας αὐτὰς  
 5 εἰπεῖν, ὃν τρόπον καὶ τὸ βρέφος λέγομεν δυνάμει γραμματικόν, ὡς τὸ Πνεῦμα αὐτὸ ἐκ δυνάμεως προσελθεῖν ἢ δυνάμει, ὅτε ἐγεννᾶτο ὁ υἱός, οὕτω τὴν ἐνέργειαν ἐχούση συνημμένην αὐτῇ, ἀλλὰ τοῦ υἱοῦ γεννηθέντος ταύτην λαβούση, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερατεύετο.

Νομίσειε δ' ἂν τις ἰσῶς, ὅτι, ἵνα μὴ ἡ τῆς οὐσίας ἐνότη διασπα-  
 10 σθείη δεδιῶς, τὸν λόγον οὕτω διέθετο, καὶ, τὰς δυνάμεις ταύτας τελειότητος τῆς φύσεως ἡγούμενος, ἐπίσης τῇ θείᾳ τῶν προσώπων Τριάδι διενείματο· ἀλλ' οὐκ ἐπίσης, εἴπερ τῷ πατρὶ μὲν μόνῳ μετὰ τῆς ἐνεργείας, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀπράκτους καὶ κοινὰς δίδωσι· διὸ καὶ σφόδρα περιπέπτωκεν ὅθεν λίαν ἐξέφευγε. Πῶς γὰρ ἂν  
 15 τῆς αὐτῆς εἰς οὐσίας τὰ μὴ τῇ αὐτῇ τελειότητι ἐπίσης ἐνεργούντα; Εἰ δὲ ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας τὸ ἔχειν τὸν υἱὸν τὴν γεννητικὴν ἄνευ ἐνεργείας, διότι συνέζευκται τῇ γεννήσει, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει καὶ ἀμφοτέρας δίχα καὶ αὐτὸ τῶν ἐνεργειῶν, τίς ἢ ἀνάγκη τοῦ ἔχειν τὸν υἱὸν τὴν προβλητικὴν  
 20 μετὰ τῆς ἐνεργείας, πολλῶν ἐντεῦθεν ἀτόπων φουμένων; Ἐσώζετο γὰρ ἂν καὶ οὕτως ἡ τῆς οὐσίας ἐνότης, ἢ συναγωνίζεσθαι δοκεῖ, πρὸς τῷ καὶ τὰ ἄτοπα σιωπᾶσθαι. Ἀλλὰ μᾶλλον εἰ σύνεστιν ἢ γέννησις τῇ ἑαυτῆς δυνάμει, ἢ δὲ γέννησις κατ' ἐνέργειαν οὐ δέδοται τῷ υἱῷ οὐδὲ τῷ Πνεύματι, οὐδὲ ἡ δύναμις αὐτῆς, οὐδὲ τῷ  
 25 υἱῷ ἄρα ἅμα τῷ προϊόντι, ὡς ὁ λόγος διὰ τῶν ἁγίων ἀπεδόθη.

Εἴθ', ὡςπερ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνατρέπων, Ὡς μεταδίδωσι, φησὶν, ὁ πατήρ τοῖς ἐξ αὐτοῦ τῶν δυνάμεων ὡς τελειότητων μόνον, οὐχ ὡς δυνάμεων.

Καὶ τίς ἂν εἴη τελειότης ἐν τῷ θεῷ, μὴ καὶ ἔργῳ τελειου-

1. μεταδίδοσθαι φησι M: μεταδίδοσθαι φησὶ Δ 4. ἀτιμάσαι M: ἀτιμάσαι Δ 19 (καὶ 29). τίς M: τίς Δ 26. Εἴθ' M: Εἴθ' Δ μεταδίδωσι, φησὶν, M: μεταδίδωσὶ φησὶν Δ



μένη ἢ καθ' ἣν οὐδέποτε ἐνεργεῖ ἢ ἐνέργειά ἐστι; Πότερον οὖν ἦν βέλτιον τὰς προακτικὰς δυνάμεις τῶν θείων προσώπων ἐνὶ προσώπῳ, τῷ πατρικῷ, ἀφορίζειν, ἔν' ἐκεῖνο μόνον ἢ προάγον, τὰ δὲ λοιπὰ προαγόμενα, καὶ ἐν ἀρχῇ ἔλεγε καλῶς τοῦτο λέγων, τὰς δ' ἀνταποκρινομένας παθητικὰς ἀποδιδόναι τούτοις, οὐχ ἦττον δυναμένας εἰς τὸν τῆς ἰσότητος λόγον, οὐδὲν γὰρ εἰς τιμὴν τοῦ γεννησάι θεὸν τὸ ἐκ θεοῦ γεννηθῆναι, ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος ἢ, ἵνα μόνον καὶ τὸν υἱὸν προβολέα κατασκευάσῃ, τὰς προακτικὰς δυνάμεις, αἱ ὡς ιδιότητες ὑποστατικαὶ καὶ τοῦ πατρικοῦ προσώπου συστατικαὶ καὶ τῷ πατρὶ μόνῳ λογίζονται, 10 δοῦναι τοῖς ἐξ ἑαυτοῦ προϊούσι, καὶ μετὰ τὸ τὸν πατέρα στερῆσαι τῶν ἑαυτοῦ, τότε καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ προϊούσας ὑποστάσεις καθυβρίζει, δυνάμεων αὐτὰς ἀνενεργήτων μετόχους εἰπῶν, καὶ μυρίων δεινῶν καὶ βλασφημιῶν ἀναπλήσει τὸ σύγγραμμα. Ἄλλὰ πάλιν, ὡσπερ ὑπὸ τῆς ἀληθείας συνελαυνόμενος, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ 15 υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἃ δέδωκεν. Ἡ τί ἄλλο βούλεται λέγων, ὅτι ὁ υἱὸς διὰ τοῦτο οὐ γεννᾷ, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἢ γεννᾷ ἢ προβάλλει, διότι σύνεισιν αἱ τῶν προόδων ἐνέργειαι ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσιν; Εἰσὶ δὲ ἄρα ἐν τῷ πατρὶ, ὡσπερ αἱ ἐνεργητικαὶ πρόοδοι αἱ οὐ μεταδίδονται, οὐδὲ αἱ σύστοιχοι τούτων δυνάμεις, ἵνα μὴ 20 ἄπρακτοι καὶ κεναὶ ᾧσιν ἐν αὐτοῖς. Οὐκοῦν οὔτε τὸ πνεῦμα οὐδετέραν ἔχει δύναμιν· οὔτε γὰρ γεννᾷ, οὔτε προβάλλει, οὔτε τὸν υἱὸν δεῖ ἔχειν οὐδετέραν, ἐπεὶ μηδὲ τὴν ἑτέραν. Ἡ γὰρ ἄμφω ἢ μηδετέραν, ὡσπερ οὖν καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἄλλ' ἐπενόησεν αὐτὸς ἀνάγκην, ἢ παρίστησι τὸν υἱὸν ἔχειν τὴν προβλητικὴν δύναμιν 25 τὴν ἐν πατρὶ αὐτῷ δεδομένην διὰ γεννήσεως.

## ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αὐτὴ γὰρ, ὅθ' υἱὸς παρῆκται, μήπω νοουμένου τοῦ Πνεύματος

1. ἐνέργειά ἐστι M: ἐνέργεια ἐστὶ Δ      3. ἀφορίζειν M: ἀφωρίζειν Δ      14. ἀναπλήσει ἔγραψα: ἀναπλῆ ΔM      21. οὔτε M: οὔτε Δ      24. μηδετέραν ἔγραψα: μηδ' ἑτέραν M: μηδ' ἑτέραν Δ

τος έκπορεύεσθαι, καθάπερ πρόσθεν ἐλέγομεν, ἐκ πατρὸς δέδοται τῷ υἱῷ, μήπω τοῦ πατρὸς ὡς προβολέως αὐτῆ τὸ Πνεῦμα προάγοντος.

## ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ

5 Τί φῆς, ἄνθρωπε; Συμβαίνουσιν ἄρα τῆ ἡμετέρᾳ νοήσει αἱ θεῖαι καὶ ἀκατανόητοι πρόοδοι τῶν ὑποστάσεων ἐκείνων τῶν θείων, καὶ χρόνος ἐνταῦθα θεωρεῖται καὶ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. Τί γὰρ ἄλλο βούλεται τὸ δέδοται τῷ υἱῷ, μήπω τοῦ πατρὸς ὡς προβολέως τὸ Πνεῦμα προάγοντος; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς προεληλεγμένα καὶ αὐτεξέλεγκτα καὶ προδήλως βλάσφημα οὐδὲ πολλῶν  
10 δέονται λόγων· πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τῶν ἀποριῶν καὶ τὴν λύσιν αὐτῆς ἴωμεν.

Πῶς οὖν αἱ δύο ἀρχαί, δυοῖν ὄντων τῶν προβαλλόντων, ἢ πῶς οὐ ξυναλοιφή, εἰ δύο μία ἀρχή; Πρὸς δὴ τὴν τοιαύτην ἀπορίαν  
15 ἐπάγει μὲν πολλὰ, δοκῶν λύειν αὐτήν, οὐδὲν δὲ ὑγιές ἐστίν αὐτῶν. Διαιρεῖ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν εἰς δύναμιν, ἣ προάγει τὸ προαγόμενον πρόσωπον, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ ὃ προάγει, καὶ συμπεραίνων οἶεται μηδὲν εἶναι ἄτοπον, μηδὲ παραβλάπτεσθαι τὸ μοναδικὸν τῆς ἀρχῆς, εἰ δύο λέγοιντο πρόσωπα προβάλλοντα καὶ  
20 δύο ἀρχαί ὡς πρόσωπα, ἐπεὶ μιᾷ δυνάμει καὶ τῆ αὐτῆ τῷ ἀριθμῷ προβάλλουσιν.

Ἐρεῖδει δὲ τὸν λόγον καὶ πῶς; Τρεῖς ἀρχὰς εἶναι λέγων τῆς κτίσεως, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μιᾷ δὲ ὁμῶς δυνάμει δημιουργεῖν, διὸ καὶ ἓνα εἶναι δημιουργόν. Καὶ καθ'  
25 ὁμοιότητα τούτου φησὶ μηδὲν κωλύειν καὶ δύο ἀρχὰς τὸν πατέρα λέγειν καὶ τὸν υἱὸν καὶ δύο προβάλλοντας, ἓνα δὲ ὁμῶς προβολέα τῷ μίαν ἐν ἀμφοῖν προβλητικὴν εἶναι δύναμιν, ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι τρεῖς ἂν λέγοιντο θεοὶ ὡς τρία πρόσωπα, μία ὁμῶς θεότης.

1. δέδοται ἔγραψα κατὰ σ. 124, 7: δίδοται ΔΜ 6. θεῖαι Μ: θεῖαι Δ 15. ὑγιές ἐστίν Μ: ὑγιές ἐστίν Δ 24-25. καθ' ὁμοιότητα Μ: καθομοιότητα Δ

Ἄλλὰ τούναντίον ἅπαντες ἅγιοι λέγουσιν εὐσεβῶς, ὅτι αἱ  
 τρεῖς ὑποστάσεις εἰσὶ μία τῆς κτίσεως ἀρχή, ὅτι κατὰ τὴν  
 ἐνότητα τῆς οὐσίας αὐτῶν ἡ δημιουργικὴ πρόσεστιν αὐταῖς δύ-  
 ναμεις καὶ ἐνέργεια, εἰ καὶ μὴ τῇ οὐσίᾳ παράγουσι τὴν κτίσιν εἰ-  
 δικῶς. Ὡστε ἐνταῦθα πρόδηλος ἡ τῆς ἀρχῆς ἐνότης ἐν τοῖς τρι- 5  
 σίν, ὅτι καὶ πρόδηλος ἡ τῆς δυνάμεως κοινωνία, ὅτι οὐ κατὰ τὰς  
 ὑποστάσεις, ἀλλὰ καθὸ ἓν εἰσὶ τῇ οὐσίᾳ τὴν κτίσιν παράγουσιν,  
 ὥστε καθὸ ἓν εἰσὶ τῇ δυνάμει, ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτως. Οὐ γὰρ οἶόν τε  
 τὴν προβλητικὴν ταύτην δυνάμιν οὐσιώδη φάναι ἐφόσον οὐ πρός-  
 ἐστι καὶ τῷ Πνεύματι, προσωπικὸν δὲ ἐστὶν ὃ μὴ ἐστὶν οὐσιῶδες 10  
 καὶ ὅλη τῇ θεῖᾳ φύσει προσῆκον· προσωπικὴν δὲ δυνάμιν ἐν πατρὶ  
 καὶ υἱῷ μίαν εἶναι ἀδύνατον, οὐσιώδη δὲ καὶ ὅλη τῇ θεῖᾳ φύσει  
 προσήκουσαν ἔτι ἀδυνατώτερον. Μέλλοι γὰρ ἂν οὕτως ἢ καὶ αὐτὸ  
 τὸ Πνεῦμα προβάλλειν ἢ, ἔρημον οὐσιώδους δυνάμεως ὄν, μὴ ἐν  
 τῇ ἐνότητι τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ οὐσίας εἶναι. 15

Ἐἰ μὲν οὖν οἶόν τε ἦν τὴν προβλητικὴν δυνάμιν ὑπάρχειν καὶ  
 τῷ υἱῷ, καὶ μήτε ἡ τοῦ Πνεύματος θεότης ἐκινδυνεύετο, μήτε ἡ  
 τῶν προσώπων διάκρισις, οὐδὲν ἂν ἦν χαλεπὸν διὰ τὴν διαίρεσιν  
 ἦν τίθησι τῆς ἀρχῆς, τρόπον τινὰ μίαν ἀρχὴν τοῦ Πνεύματος  
 εἰπὼν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ὅτι τῇ κοινῇ καὶ μιᾷ οὐσίᾳ τοῦτο 20  
 προῆγον ἂν. Ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ὑπάρχειν τῷ υἱῷ τὴν τοιαύτην δύ-  
 ναμιν διὰ τε τὰ νῦν εἰρημένα καὶ ἄλλων πολλῶν ἕνεκα, ἃ παρα-  
 λέλειπται χάριν συντομίας, οὐ διότι ἡδύνατο ἂν τρόπῳ μία εἶναι  
 ἐν ἀμφοῖν, εἴ γε καὶ ἀμφοῖν παρῆν, διὰ τοῦτο πιστεύσωμεν καὶ  
 τῷ υἱῷ ταῦτα προσεῖναι, παρὰ φαῦλον θέμενοι ἐκεῖνα δι' ὅσα 25  
 ἀδύνατόν ἐστι προσεῖναι καὶ τῷ υἱῷ ταύτην, μέγιστα ὄντα καὶ  
 οὐχ οἷα παρῶφθαι, ὧν ἓνια καὶ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ καὶ διὰ  
 τῶν ἁγίων ἀποδέδεικται· οἷον τὸ ἰδιότητα τοῦ πατρὸς εἶναι τὴν  
 ἀρχὴν καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ γόνιμον καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τοὺς

4. παράγουσι M: προάγουσι Δ 7 (καὶ 8). ἐν εἰσὶ M: ἐν  
 εἰσὶ Δ 9 φάναι M: φᾶναι Δ 10. δὲ ἐστὶν M: δὲ ἐστὶ Δ  
 μὴ ἐστὶν M: μὴ ἐστὶν Δ 15. ἐνότητι Δ: θεότητι M

θεολόγους, οἷς οὐ συνάδει τὸ καὶ τὸν υἱὸν προβολέα εἶναι τοῦ Πνεύματος ἢ αἷτιον, ἢ ἀρχὴν ἢ συναίτιον ἢ ὅσα τοιαῦτα οἱ τὴν θεολογίαν τῶν ἁγίων παραφθείροντες ἐπισφαλῶς λέγουσιν. Ὡςπερ οὖν εἰ διὰ τὰ πρόσωπα, τρία ὄντα, τρεῖς ἐλέγομεν θεοὺς, τὴν πολυθείαν οὐκ ἂν ἐξεφύγομεν, κἂν ὁπόσον τῇ μιᾷ θεότητι καταφεύγωμεν, οὕτως οὐδὲ  
 5 Λατῖνοι τὴν δυαρχίαν ἐκφευξοῦνται, ἕως δύο πρόσωπα δύο προβάλλοντας λέγωσι, κἂν διαρραγῶσι μίαν ἐν ἀμφοῖν δύναμιν προβλητικὴν εἶναι βοῶντες. Ὡςπερ γὰρ ἐκεῖνο πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀσεβὲς ἔδοξεν εἶναι, οὕτω καὶ τοῦτο πᾶσι σεσιώπηται.

10 Οὐκοῦν, ἐπεὶ τοῖς τοιούτοις οὐχ ἰκανῶς λύεται ἡ ἀπορία καὶ τὸ δύο ἀρχάς λέγειν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, φαῦλόν ἐστιν καὶ αἰρετικὸν καὶ τὸ μίαν ἀρχὴν τὰς δύο λέγειν ὑποστάσεις, καὶ τὴν συναλοιφήν οὐ διαπέφευγεν· οἷς ἄρα περιπίπτει ὁ ταῦτα ἀξιῶν.

Καὶ δὴ τὸν λόγον τελειῶν πολλὰ μὲν περὶ ἑαυτοῦ μεγαλορ-  
 15 ρημονεῖ, ἐνίων τε κατεπαίρεται, τὴν ἐναντίαν δὴπου τούτῳ φερομένων, κομπηροῖς τισι ῥήμασι λεληθότως τούτων καθαπτόμενος, ὧν ἡμῖν λόγος οὐδεὶς τοῖς γε σώφροσιν, ἀφιεῖσι τὴν κρίσιν τούτων ἐφ' ᾧ πότερα ποτέροις προσήκει διαγνῶναι. Ἡμεῖς δὲ οὐ πρὸς τὴν καθόλου ὕλην τῆς μεταξύ ἡμῶν τε καὶ Λατίνων διαφορᾶς  
 20 τὸν παρόντα λόγον ἐνεστησάμεθα, ἵνα ἢ κατασκευάσωμεν τὸ ἑαυτῶν συμπέρασμα ἢ τὸ ἐκείνων ἀνέλωμεν λόγοις καὶ ἐπιχειρήμασι καὶ ἀπαγωγαῖς, ἃ δὴ καὶ πρὸς τὰς λύσεις ἤρμοττεν ἂν τῶν ἀποριῶν, ἅς ὡς ἐξ ἡμῶν τίθησιν· ἀλλὰ πρὸς τὰς ὑποθέσεις, δι' ὧν οὗτος ἤλπισε κατασκευάσειν, ὁδῶν προβαίνων, τὴν δόξαν Λατίνων,  
 25 τὰ δοκοῦντα μετὰ τῆς ἀληθείας προὔθέμεθα πρὸς τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν ταύτας παραβαλλόμενοι. Σὺν θεῷ δὲ εἰρήσθω, ἐδείξαμεν αὐτάς διὰ τῶν διδασκάλων ἀπαδούσας καὶ ἀνενδέκτους καὶ ἄτοπά τινα συμπεραινούσας καὶ βλάσφημα, συνωδοὺς δὲ μᾶλλον πολλαῖς τῶν αἱρέσεων ἢ καὶ αἱρέσεων ἀρχάς. Ἄρκει γοῦν

5. καταφεύγομεν M: καταφεύγωμεν Δ 7. λέγωσι ἔγραψα: λέγοντες ΔM 11. φαῦλόν ἐστιν M: φαῦλον ἐστὶ Δ 16. τισι M: τισὶ Δ 26. παραβαλλόμενοι ἔγραψα: προβαλλόμενοι ΔM

ἐν τῷ παρόντι μηδὲν ἀναγκαῖον δεικνύσαι ὑποτιθέμενον. Τὸ δὲ ἐπαπορεῖν τῇ λατινικῇ δόξῃ καὶ αὐτοὶ λύσεις μεμηχάνηται σκοπεῖν, πολλοῖς τε ἄλλοις γεγονέναι ἔργον, καὶ ἡμῖν ἴσως ποτὲ γενήσεται.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ  
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ  
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ  
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

1. δεικνύσαι ἔγραψα : δεικνύσαι M: δκνύσαι Δ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π  
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007